

«Σεβασμιώτατε ἅγιε Αὐστρίας, Θεοφιλέστατε ἅγιε Ἀπαμείας, σεβαστοί μου Πατέρες καὶ Ἀδελφοί,

Μοῦ χαρίσατε σήμερα μιά εὐλογημένη εὐκαιρία, μιά πολύτιμη βιωματική ἐμπειρία, προσφέροντάς μου τήν δυνατότητα διὰ τῆς εὐγενοῦς, τιμητικῆς καὶ φιλαδέλφου προσκλήσεώς σας, νά χαρῶ αὖριο μαζί σας τήν χαρά τῆς λειτουργικῆς συνάξεως προοίμιου τῆς ὁποίας εἶναι καὶ ἡ παροῦσα ἱερατική σύναξη τῶν ἀδελφῶν καὶ ἡγαπημένων κληρικῶν τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεώς σας. Γιά τόν λόγο αὐτό εἶμαι ἐν εὐχαριστία πολλῇ εὐγνώμων στήν ἀγάπη σας. Μοῦ δίδετε σήμερα τήν δυνατότητα νά εἶμαι πλησίον σας, νά σᾶς γνωρίσω, νά ἴδω τά τίμια πρόσωπά σας, νά μοιρασθῶ μαζί σας ἀγωνίες καὶ προβληματισμούς, ἐλπίδες καὶ προσδοκίες. Αὐτό τό μοίρασμα δέν εἶναι ἀπλῶς εὐθύνη. Εἶναι συν-εὐθύνη. Εἶναι μαθητεία. Εἶναι ἄσκηση στήν ἀγάπη. Εἶναι διδαχή. Εἶναι συμμετοχή στόν ἰδικό σας ἀγῶνα στήν τοπική Ἐκκλησία τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Αὐστρίας μέ τήν πλούσια ἱστορία καὶ συμβολή στά ἱερά, τά ὅσια, τήν ἱστορία τοῦ Γένους καὶ τῆς Εὐρώπης.

Ἡ ποιμαντική σας ἐγρήγορση, ἡ προφητική σας ἀνησυχία, Σεβασμιώτατε, ἀνέθεσε στήν ταπεινότητά μου νά εἰσηγηθῶ στούς τίμιους συνεργάτες σας ἕνα θέμα ζωντανό καὶ ἐπικαιρο, ὑπό τόν τίτλο: «Ὁ ἐπανευαγγελισμός τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας - σκέψεις & προοπτικές». Ἕνα θέμα τό ὁποῖο δέν ἐξαντλεῖται ποτέ, ἀφοῦ εἶναι μιά διαρκῆς μεταμορφωτική καὶ σταυροαναστάσιμη πορεία πρὸς τά ἔσχατα μέχρι τά τέλη τῆς ζωῆς μας πού ὡς ποιμένες θά κλείσουμε τά μάτια μας καὶ θά πορευθοῦμε τήν ὁδὸ πρὸς τόν οὐρανό.

Ὅσα λεχθοῦν, χωρίς καμία διάθεση πρωτοτυπίας ἢ σοφίας, δέν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ μιά ὑπόμνηση ὅλων ὧν ἐκείνων ἐσεῖς, πατέρες μου, βιώνετε καὶ ζεῖτε ἐμπειρικά μέσα στήν Ἐκκλησία. Διὰ τοῦτο, παρακαλῶ, νά θεωρήσετε τά λεγόμενα ὡς ἐξομολόγηση καρδίας ἀδελφοῦ πρὸς ἀδελφούς.

Ἡ διασπορά δέν εἶναι μόνο ἡ ὑπαρξὴ Ὁρθόδοξων μεταναστῶν σέ μὴ Ὁρθόδοξες χῶρες ἀλλὰ καὶ ἡ ἱεραποστολική παρουσία τῆς σέ αὐτές τίς χῶρες¹. Ὁ ὅρος «διασπορά» ἀπὸ μιά βι-

¹ Γεωργίου Θεοδοσόπουλου, *Ἡ Ἑλληνικὴ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία στίς Ἡνωμένες Πολιτεῖες τῆς Ἀμερικῆς: Κοινωνιολογικὴ καὶ ἱστορικὴ προσέγγιση*, Θεσσαλονίκη:

βλικὴ προσέγγιση προέρχεται ἀπὸ τὴν διασπορά τῶν Ἑβραίων μετὰ τὴν Βαβυλώνια αἰχμαλωσία ἢ τῶν Ἑβραιοχριστιανῶν οἱ ὅποιοι ζοῦσαν ἐκτὸς Παλαιστίνης. Κοινωνιολογικά ἀναφέρεται στὸ γεγονός ὅτι ὁμάδα μιᾶς ἐθνικότητας ἐγκαθίσταται δηλώνοντας τὴν ταυτότητά της σὲ τόπο ἐκτὸς τοῦ παραδοσιακοῦ της περιβάλλοντος². Ὅμως ἡ εὐρέως ἀποδεκτὴ ἔννοια τῆς λεγόμενης Ὁρθόδοξης Διασπορᾶς δὲν συνδέεται κανονικά μὲ τὴν ἐθνικότητα. Ὁρίζεται ὡς κοινότητα τῶν Ὁρθόδοξων Χριστιανῶν πού ζοῦν ἐκτὸς τῶν ἐδαφῶν τῶν ἐθνοτοπικῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν.

Στὴ Διασπορά, πρέπει νὰ ἐπικρατεῖ ἡ συνείδηση ὅτι ὅλοι οἱ Ὁρθόδοξοι Χριστιανοὶ ἀποτελοῦν μία ὑπερεθνικὴ Ἐκκλησία. Ἡ Ὁρθοδοξία ἐκ φύσεως εἶναι ἔννοια ὑπερεθνικὴ καὶ αὐτὴ ἡ ἀλήθεια πρέπει νὰ ἐφαρμοσθεῖ σὲ ἐνοριακὸ ἐπίπεδο καὶ νὰ ἐκφρασθεῖ μέσα ἀπὸ τὸ ποιμαντικὸ ἔργο τῆς κάθε τοπικῆς Ἐκκλησίας. Αὐτὸ ἀποτελεῖ τὴν λυδία λίθο, ὥστε μὲ τὴν καθοδήγηση καὶ ἐποπτεία τῆς κανονικῆς δικαιοδοσίας νὰ φανερῶνεται ἑνωμένη καὶ καρποφόρα ἡ ὀρθόδοξη μαρτυρία. Δὲν εἶναι ἐκκλησιολογικὰ ὀρθρὸ νὰ ἀναιρεῖται ἡ ἐνότητα τῶν Ὁρθόδοξων σὲ μία τοπικὴ Ἐκκλησία μὲ κριτήριον τὴν ἐθνικότητα τῶν πιστῶν. Αὐτὸ ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἔντονη πολυαρχία δικαιοδοσιῶν καὶ τὴν διάσπαση. Οἱ περισσότερες αὐτοκέφαλες Ἐκκλησίες, σὲ ἀντίθεση μὲ τοὺς Κανόνες τῆς Ἐκκλησίας, ἐπιζητοῦν σχεδὸν μία παγκόσμια δικαιοδοσία στὴν Διασπορά καὶ τὴ θεωροῦν οὐδέτερο ἔδαφος³. Κατανοῶ, συνεπῶς, τίς διαστάσεις τῆς παρουσίας καὶ τοῦ ἔργου σας πού ἔχουν σκοπὸ, σὺν τοῖς ἄλλοις, νὰ ἀναπτύξουν μιὰ ἑνωμένη πανορθόδοξη παρουσία καὶ διακονία πού νὰ ἐξυπηρετεῖ τίς πνευματικὲς ποιμαντικὲς ἀνάγκες ὅλων τῶν Χριστιανῶν, ὅπως εἶναι σαφές, ἀπὸ τὴν ἄποψη κανονικοῦ δικαίου, καὶ ὅτι τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο ἔχει τὴν εὐθύνη καὶ τὸν πρωταρχικὸ ρόλον νὰ συντονίσῃ μὲ εὐαισθησία καὶ λεπτότητα αὐτὴ τὴν ποιμαντικὴ διακονία τῆς περιφρούρησης τῆς ὀρθόδοξης πίστεως στὴν Διασπορά⁴.

Διδακτορικὴ Διατριβή, 2012, σελ. 305-310.

² Archbishop L'Huillier Peter, *Are We Living in Diaspora?*, 2003.

³ Ν. Νταλντάς, *Ἡ Ὁρθόδοξη Διασπορά στὴ Δύση*, Τόμος Β' τῆς σειρᾶς «Ἡ Ὁρθοδοξία στὸν 20ο αἰῶνα», ἔκδ. Ἑλληνικὸ Ἀνοικτὸ Πανεπιστήμιο, 2001, σελ. 105-109.

⁴ Δημητρίου Κεραμιδᾶ, *Ἐθνικὴ πρό-ὑπαρξη καὶ ἐσχατολογικὴ κλήση τῆς διασπορᾶς*, 8ο Διεθνὲς Συνέδριον Ὁρθόδοξου Θεολογίας, 2018.

Δυστυχώς, ή διολίσθηση του εύαγγελισμού σέ προσηλυτισμό καί ή καταπάτηση τής ἐκκλησιαστικῆς δικαιοδοσίας δέν λαμβάνονται ύπ' ὄψιν. Σημασία ἔχει μία ἀχανῆς terra missionis: οἱ ἀναρίθμητοι κάτοικοι τής Εὐρώπης, οἱ ὅποιοι, στό πλαίσιο τῶν πολλαπλῶν ἐλευθέρων ἐπιλογῶν τους, ἐν ἀγνοίᾳ ἢ ἐν ἐπιγνώσει, ἀπορρίπτουν τόν Χριστό ἢ προσαρμόζουν στό δικό τους μέτρο τήν διδασκαλία τοῦ Θεανθρώπου. Τό γεγονός αὐτό δέν ξέρω ἂν ἀνησυχεῖ τίς ἱστορικές Ἐκκλησίες τής Εὐρώπης, οἱ ὁποῖες δηλώνουν τήν ἀνάγκη τής ἐκ νέου μαρτυρίας τοῦ Εὐαγγελίου. Τόν 21^ο αἰῶνα καί πάλι ἀπό τήν ἀρχή, ὅπως τόν 1^ο αἰῶνα καί τούς ἐπόμενους δέκα πού ἀκολούθησαν γιά τόν πλήρη ἐκχριστιανισμό τής Εὐρώπης. Τό ζητούμενο εἶναι ή σπορά τοῦ λόγου καί ή καλλιέργεια ἑνός πολυσύνθετου χωραφιοῦ, πού χρειάζεται πρῶτιστως νά ἀκούσει ἕναν λόγο πού νά ἔχει λίγο ἴσκιο.

Πολύς θόρυβος καί ταραχή ἔγινε καί γίνεται μέ ἀφορμή τήν πανδημία. Δέν γνωρίζω πόσοι σκέπτονται τό αὖριο, τό ἐγγύς μέλλον, τό ὅτι εἴμαστε στή φάση τοῦ προλογικοῦ ἐπιπέδου μιᾶς νέας τάξης πραγμάτων, μιᾶς νέας πραγματικότητας. Πολλά γράφονται, περισσότερα λέγονται, διάφορα διακηρύσσονται, δυστυχῶς, μέ τό χρώμα τής κοινωνικῆς, ἀκόμη καί τής θρησκευτικῆς καυχησιολογίας. Παρ' ὅλα αὐτά τό μυστήριο τῆς ἀνομίας⁵ ἤδη ἐνεργεῖται στόν κόσμο καί ή Ἐκκλησία δέν παύει νά πορεύεται πρὸς τά ἔσχατα.

Σεβασμιώτατε,

Ὁ ὅρος «ἐπανεναγγελισμός», πού πολύ σοφά μου προτείνατε γιά τήν ταπεινή εἰσήγησή μου, νοιώθω ὅτι εἶναι ἕνα ἀγκάθι γιά τήν χριστιανική συνείδηση πού προκαλεῖ τήν αὐτοσυνειδησία μας καί τήν αὐτοκριτική μας. Ἐπανεναγγelizόμαστε τό Εὐαγγέλιο πού ξεχάσαμε ὅτι ή Ἐκκλησία τό διαφυλλάτει ἐπάνω στήν ἀγία Τράπεζα καί τό λιτανεύει γιά ἀσπασμό κατὰ μεσίς τοῦ κυριακάτικου ὁρθρου, γιά νά ἀναγγεῖλει τήν ζωή ἐκ Τάφου; Ἐπανεναγγιζόμαστε κάτι ἢ Κάποιο πού λησμονήσαμε; Καί τί εἶναι αὐτό πού ἀφήσαμε; Τί ἀπωλέσαμε; Τί χάσαμε; Τί χάθηκε; Ἐρχεται στό νοῦ μου ή φράση τοῦ ἀγίου Ἰσαάκ τοῦ

⁵ Β' Θεσ. 2,7.

Σύρου, ότι ή μεγαλύτερη άμαρτία του άνθρώπου είναι ή άδιαφορία μας για τον Άναστημένο Χριστό.

Στήν έποχή μας τίθεται καί πάλι μέσα από νέες προκλήσεις, πού δοκιμάζουν τήν αυθεντικότητα της έκκλησιαστικής μας αυτοσυνειδησίας, τό ζήτημα της σχέσης Θεού καί άνθρώπου.

Στό σημείο αυτό θά πρέπει νά τονίσουμε ότι ό μεγαλύτερος έχθρός της έκκλησιαστικής ζωής είναι ή έκκοσμίκευση. Ό έκκοσμιευμένος άνθρωπος περιορίζει τήν θρησκεία σ' ένα κομμάτι της ζωής του, ανεξάρτητο ή χαλαρά συνδεδεμένο μέ τά υπόλοιπα. Γι' αυτόν ό όρατός κόσμος αποτελεί τό φυσικό πεδίο της ζωής καί ή θρησκεία αποτελεί τό μέσο της επικοινωνίας μέ τό υπερφυσικό. Στήν έκκοσμιευμένη κοινωνία ό τρόπος ζωής μπορεί μέν νά περιλαμβάνει τήν θρησκεία, ή φιλοσοφία της ζωής όμως τήν αποκλείει. Η έκκοσμιευμένη αντίληψη του κόσμου έχει ταυτισθεί, κατά κάποιον τρόπο, μέ τον σύγχρονο τρόπο ζωής. Στήν έκκοσμιευμένη αντίληψη των ανθρώπων ό κόσμος δέν αποτελεί μυστήριο, δέν αποτελεί μία θεοφάνεια, ένα μέσο αποκάλυψης της παρουσίας καί της δύναμης του Θεού. Αντίθετα αποτελεί τό πεδίο δράσης των ανθρώπων καί γι' αυτό διέπεται από δικούς του νόμους καί αρχές.

Τό θέμα είναι ουσιαστικό, θεολογικά μεγάλο καί θά μās άπασχολήσει στό άμεσο μέλλον, στήν έσχατολογική μας πορεία, καθότι ή πίστη στήν αιώνια ζωή δέν είναι μία ιδεολογική βεβαιότητα. Δέν κατοχυρώνεται μέ επιχειρήματα. Είναι μία κίνηση έμπιστοσύνης, έναπόθεσης των έλπίδων καί της δίψας μας για ζωή στήν αγάπη του Θεού. Αυτός είναι πού μās χαρίζει έδω καί τώρα τόσον πλούτο ζωής, παρά τίς δικές μας ψυχοσωματικές αντιστάσεις στήν πραγματοποίηση της ζωής (της όντως ζωής πού είναι αγαπητική αυθυπέρβαση καί κοινωνία). Αυτός είναι πού μās έχει ύποσχεθεί καί τό πλήρωμα της ζωής, τήν άμεση υίοθεσία, τήν πρόσωπο-μέ-πρόσωπο σχέση μαζί Του, όταν σβήσουν στό χῶμα καί οί έσχατες αντιστάσεις της ανταρσίας μας⁶.

⁶ Χρήστου Γιανναρά, *Άνθρωπολογικές Προϋποθέσεις*, Περιοδικό Σύναξη, τεύχος 2ο.

Τό μήνυμα τοῦ Εὐαγγελίου ἀπευθύνεται σέ πολλαπλούς ἀποδέκτες. Σ' ἐκείνους πού δέν ἔχουν ἐμβαθύνει ποτέ γιά τόν Πρόσωπο τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καί τό κοσμοσωτήριο ἔργο Του. Καί σ' ἐκείνους πού ἔχουν ἄμεσες ἢ ἔμμεσες χριστιανικές καταβολές καί εἶναι βαπτισμένοι. Εἶναι ὅμως ἀδιάφοροι, χλιαροί ἢ ἀκολουθοῦν τήν πίστη μέ τήν λογική τοῦ ἐθίμου. Πολλοί γίνονται ἐπικριτές τῆς Ἐκκλησίας. Ἄλλοι ἀποδεικνύονται πολέμιοι. Ἄλλοι, ὡς ἀσθενεῖς, δέν μποροῦν νά ἀντιληφθοῦν τήν καθολικότητα τῆς ἀλήθειάς της. Καί κάποιοι, ἔχοντες μία νομική σχέση μέ τόν Θεό, προβάλλουν τον διαχωρισμό «ἐμεῖς καί οἱ ἄλλοι». Αὐτό τό γεγονός ὁδηγεῖ στήν ἀπορία: ὄντως πρόκειται γιά λαό τοῦ Θεοῦ ἢ γιά ἓνα πετρώδες χωράφι μέ σπόρους πού ἔχουν νεκρωθεῖ;

Κατανοοῦμε μέ πόνο ὅτι τό χρέος μας εἶναι ὁ εὐαγγελισμός καί τῶν ἐγγύς καί τῶν μακράν. Καί ἡ πρόσληψη αὐτοῦ τοῦ ἱεραποστολικοῦ χρέους συνδέεται μέ τήν προσευχή, τά δάκρυα, τήν ἐλπίδα. Τήν ἐλπίδα ὅτι σέ κάθε ἱεραποστολική στιγμή, σέ κάθε ποιμαντική παρουσία, σέ κάθε μαρτυρία, σέ κάθε λόγο ἢ ἀπολογία μας, εἶναι παρών ὁ Παράκλητος.

Πολλά ἀπ' ὅσα γίνονται στήν ἐκκλησιαστική καί κατηχητική πράξη δείχνουν ὅτι ποιμένες καί ποιμαινόμενοι ἔχουμε, ἴσως, ὑποστεῖ τήν ἐπίδραση μιᾶς ἄλλης μή εὐχαριστιακῆς θεολογίας, ἡ ὁποία δέν μᾶς βοηθᾷ νά ζήσουμε τήν εὐχαριστιακή ἐμπειρία τῶν Ἀγίων καί νά κατανοήσουμε ὀρθά τήν δογματική διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας μας. Διότι, ὅταν ἡ Ἐκκλησία γράφει τό Εὐαγγέλιο καί διατυπώνει τό δόγμα ἐκφράζει τό πλήρωμα τῆς νέας ζωῆς πού κρύβεται μέσα της. Γι' αὐτό οὔτε τό Εὐαγγέλιο κατανοεῖται ἔξω ἀπό τήν Ἐκκλησία, οὔτε τό δόγμα ἔξω ἀπό τήν λατρεία. Αὕτη ἡ ἐσωτερική ἐνότητα τῆς Ζωῆς καί τῆς Ἀλήθειας εἶναι ἡ δύναμη καί ὁ χαρακτήρας τῆς Ἐκκλησίας.

Προσδοκῶ, αὕτη τήν περίοδο τῆς δοκιμασίας, πού ὁ Θεός ἐπέτρεψε νά ζήσουμε, νά βροῦμε τήν εὐλογημένη εὐκαιρία καί τήν δυνατότητα νά μιλήσουμε καί πάλι στόν λαό μας, στούς Χριστιανούς μας, ὡς μία ἀγαπητική πράξη ποιμαντικῆς καί κατήχησης, οἰκοδομῆς καί καταλλαγῆς, γιά τό μυστήριο τῆς Θείας Εὐχαριστίας. Νά ἐπανασυνδέσουμε τήν Θεολογία μέ τήν

Εὐχαριστία, διότι αὐτό ἀποτελεῖ τήν ἐγγύηση μιᾶς γνήσιας ἐκκλησιαστικῆς βιοτῆς.

Ἡ λειτουργική μας ἔκφραση καί κατάσταση σήμερα, φαίνεται νά πάσχει ἀπό μιᾶ βαθειά κρίση. Ὅχι ἡ λατρεία καθ' ἑαυτήν, - διότι ἡ ὀρθόδοξη λατρεία, στό βάθος της, παρέμεινε αὐτό πού ἦταν πάντα - ἀλλά ὁ τρόπος μέ τόν ὁποῖο κατανοοῦμε τήν λατρεία καί ὁ τρόπος μέ τόν ὁποῖο ὁ κόσμος τήν χρησιμοποιεῖ ἔχει, ὁμολογουμένως, ἀλλάξει βαθειά. Μεταξύ τοῦ σκοποῦ τῆς λατρείας καί τῆς κατανόησής της ὑπάρχει σήμερα μιᾶ διαφορά, ἕνα χάσμα⁷.

Θά πρέπει νά ἀναρωτηθοῦμε, ἐάν μέσα στόν σύγχρονο πολιτισμό καί στόν πλαστό ὀρθολογισμό τοῦ κόσμου, οἱ Χριστιανοί βιώνουν τήν Εὐχαριστία ὡς σύναξη τῆς ἐν Χριστῷ οἰκογένειάς τους, ὡς μετοχή στόν θάνατο καί στήν Ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ, «προσκατεροῦντες τῇ διδαχῇ καί τῇ κοινωνίᾳ, τῇ κλάσει τοῦ ἄρτου καί ταῖς προσευχαῖς»⁸. Ἐάν τό κήρυγμα καί ἡ κατήχηση προσφέρουν μιᾶ ἀληθινά ἐκκλησιολογική καί εὐχαριστιακή κατεύθυνση ἢ μήπως χαρακτηρίζονται ἀπό ἕναν ἄγονο ἠθικισμό, ἕναν θρησκευτικό συναισθηματισμό καί ἀτομικισμό;

Ποιός ἐνθυμεῖται σήμερα, ὅταν ὁ Ἐπίσκοπος εἰσέρχεται στόν Ναό, ὅτι τό γεγονός αὐτό εἶναι ἕνα μέγα λειτουργικό γεγονός, διότι εἰκονίζει τόν ἐρχομό τοῦ Χριστοῦ στόν κόσμο, τόσο στήν Πρώτη ὅσο καί στήν Δευτέρα Παρουσία Του⁹;

Ἕνα ἀποτέλεσμα τῆς ἀντιλήψεως μιᾶς μή εὐχαριστιακῆς θεολογίας, ἡ ὁποία ὀδηγεῖ σέ μιᾶ σειρᾶ ἀπό ἀλλαγές μέ ἀρνητικές συνέπειες γιά τήν λειτουργική ἐξέλιξη καί τήν πνευματικότητα, εἶναι τό φαινόμενο τῆς ἐξατομίκευσης τῆς Θείας Λειτουργίας, τό γεγονός δηλαδή, ὅτι ἡ ἐμπειρία τῆς λατρείας ἔχει παύσει νά εἶναι μιᾶ ἀπό κοινού λειτουργική πράξη. Εἶναι τουλάχιστον στήν συνείδηση ἀρκετῶν, μιᾶ συνάθροιση ἀτόμων πού ἔρχονται στήν Ἐκκλησία, παρίστανται στήν λατρεία μέ σκοπό νά ἱκανοποιήσουν μεμονωμένα τίς ἀτομικές τους θρη-

⁷ Βλ. Ἀλεξάνδρου Σμέμαν, *Ἡ λειτουργική ἀναγέννηση καί ἡ Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία*, ἐκδόσεις Σηματαρός, Λάρνακα, 1989, σελ. 44, 110.

⁸ Λουκ. 2, 42.

⁹ Βλ. Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου, *Ἐκκλησιαστική Ἱεραρχία* III 3, 13.

σκευτικές ανάγκες και όχι για να συστήσουν και να αποτελέσουν την Ἐκκλησία¹⁰.

Πόσοι λοιπόν από τούς Χριστιανούς μας γνωρίζουν και έχουν συνειδητοποιήσει τί συμβαίνει ΠΡΙΝ τήν ώρα τῆς Εὐχαριστίας, κατά τήν ΣΤΙΓΜΗ τῆς Εὐχαριστίας και ΜΕΤΑ τήν Εὐχαριστία; Ποιά πραγματικότητα φανερώνεται και δίδεται σέ μᾶς ἀπό αὐτό τό μυστήριο τῶν μυστηρίων;

Πρίν τήν Θεία Εὐχαριστία ὁ Χριστιανός καλεῖται νά συνδιαλλαγῇ μέ τόν ἀδελφό του. Νά τόν συγχωρέσει. Ἡ συγχώρεση και τό ἔλεος, ἡ ἐπιείκεια και τό «*βαστάζειν τά βάρη τοῦ ἄλλου*» ἐλκύουν πρὸς τόν ἄνθρωπο τήν χάρη και τό ἔλεος τοῦ Θεοῦ. Τοῦ χαρίζουν μιὰ καρδιακή εὐρυχωρία. Οἱ Ἀποστολικές Διαταγές εἶναι σαφέστατες ὡς πρὸς τήν διάθεση τῆς ἀγάπης, ὅταν προσφέρουμε τά δῶρα μας στόν Θεό και θέτουν τρεῖς προϋποθέσεις:

-Μή τις δολίως,

-Μή τις ἐν ὑποκρίσει,

-Μή τις κατά τινος ἔχειν τι.

Αὐτές οἱ παιδαγωγικές κανονιστικές προϋποθέσεις καλλιεργοῦν στόν ἄνθρωπο τό αἶσθημα ὅτι ἀνήκει στήν κοινότητα, τήν κοινότητα τῶν προσώπων πού προσκαρτεροῦν νά ζήσουν μαζί τό μυστήριο τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ. Διότι, πρῶτα γίνεσαι μέλος τῆς κοινότητος και μετά πιστεύεις. Διότι σέ κάθε Θεία Λειτουργία, και αὐτό δέν εἶναι διόλου τυχαῖο, πρῶτα ὁμολογοῦμε μέ τόν ἄσπασμό τήν ἐν ἀγάπῃ ὁμόνοιά μας και μετά ἀπαγγέλλομε τό Σύμβολον τῆς πίστεως. Ὁ κάθε ποιμένας καλεῖται νά εἶναι συναλιζόμενος μέ τό ποίμνιό του, ὅπως ὁ Χριστός μέ τούς Μαθητές Του, μετά τήν Ἀνάσταση, πού ἔτρωγαν μαζί ψωμί κι ἅλατι. «*Μπουκιά και συχώριο*», πού λέγει και ὁ λαός μας. Αὐτό εἶναι ἀγάπη, αὐτό εἶναι σχέση, αὐτό εἶναι κοινωνία.

Και ὁ προβληματισμός μας ἐπεκτείνεται: Τί σημαίνει ὁ λόγος τοῦ λειτουργοῦ ἱερέως «*Πρόσχωμεν! Τά ἅγια τοῖς ἁγί-*

¹⁰ Robert Taft, *Liturgy and Eucharist*, σελ. 416. Πρβλ., τοῦ ἰδίου, *The Liturgy of the Great Church*.

οις»¹¹; Μέ ποιά διάθεση προσέρχεται ό καθένas νά μεταλάβει από τό Ποτήριο τῆς ζωῆς, όταν εἶναι απόλυτα ξεκάθαρη ἡ μόνη καί ἀληθινή προτροπή «μετά φόβου Θεοῦ, πίστεως καί ἀγάπης»; Αὐτά, ἄς τά διαφυλάξουμε στή μνήμη της καρδίας μας.

Οἱ Πατέρες καθορίζουν ἕνα από τά σπουδαῖα περιεχόμενα καί ὅπλα τοῦ εὐαγγελισμοῦ καί τῆς ποιμαντικῆς μας τέχνης: τόν λόγο καί τό Εὐαγγέλιο τῆς σωτηρίας. Ὁ ἱερεὺς κατηχεῖ τόν λόγο τῆς ἀληθείας, διδάσκει τό ποίμνιό του, γιά νά ἀπαλλαγεῖ από τά πάθη καί τίς μεθοδεῖες τοῦ διαβόλου, νοιάζεται γιά τήν κατά Θεόν προκοπή του, μέ ἀπώτερο σκοπό νά τό βοηθήσει νά ζεῖ ὡς μέλος τῆς ἀληθινῆς ποιμνῆς τοῦ Χριστοῦ. Ἀκόμα νά τό διδάξει νά ἀποκτήσει τήν ἀγάπη πρὸς τόν Θεό, τόση ἀγάπη, ὥστε νά θυσιάσει ἀκόμα καί τή ζωή του γι' Αὐτόν. Τό ὡς ἄνω θεραπευτικό ἔργο τοῦ ἱερέως λειτουργεῖ καί ἀποδίδει μέ τά μυστήρια καί τήν ποικίλη ποιμαντική διακονία. Καί ὅλο αὐτό διασφαλίζεται μέ τήν αἴσθηση τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ. Ὁ ἱερεὺς διαχειρίζεται καί γίνεται ἐπιστάτης τῆς παρουσίας τοῦ Θεοῦ. Καί ἡ ποιμαντική τοῦ ἱερέως πρέπει νά ποικίλλει, ἀφοῦ οἱ ἀνάγκες τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ εἶναι ναί μέν πρωτίστως πνευματικές, ἀλλά ὁ ἄνθρωπος, ἐπειδή συνιστᾷ ψυχοσωματική ὁλότητα, ἡ ποιμαντική καθοδηγεῖ, παρηγορεῖ, ἐνισχύει, φροντίζει, ἀναπαύει, ἐλεεῖ τόν πιστό ἀνάλογα μέ τίς ἀνάγκες του. Ἡ διδασκαλία διὰ τοῦ λόγου, ἀναφέρει ὁ ἱερός Χρυσόστομος, εἶναι ἕνας τρόπος θεραπείας γιά τήν ἀσθενοῦσα ψυχή. «Ἐνταῦθα δέ οὐδέν τούτων ἐπινοῆσαι ἐστίν. Ἀλλά μία τις μετὰ τά ἔργα δέδοται μηχανή καί θεραπεία ὁδός, ἡ διὰ τοῦ λόγου διδασκαλία»¹². Ὅταν ἀσθενεῖ καί πέφτει ἡ ψυχή, μέ τή διδασκαλία τοῦ λόγου

¹¹ Ἀπό τήν ἀποψη τῆς ἀνθρώπινης ἀναξιότητος τίποτε δέν μπορούμε νά προσφέρουμε πού νά μᾶς καθιστᾷ ἄξιους γιά τήν προσέλευση στήν Θεία Εὐχαριστία. Τίποτε ἐκτός ἀπό τήν ἀγιότητα τοῦ Ἰδιοῦ τοῦ Χριστοῦ, ὁ Ὅποιος μέ τήν τέλεια ἀγάπη Του καί τό ἔλεός Του προσφέρθηκε σέ ἐμᾶς κάνοντάς μας «γένος ἐκλεκτόν, βασιλεῖον ἱεράτευμα, ἔθνος ἅγιον» (Α' Πέτρο. 2, 9). Εἶναι ἄλλωστε χαρακτηριστικές οἱ φράσεις στίς Εὐχές πού διαβάζουμε πρό τῆς Θείας Μεταλήψεως: «Οἶδα, Κύριε, ὅτι ἀναξίως μεταλαμβάνω τοῦ ἀχράντου σου Σώματος καί τοῦ τιμίου σου Αἵματος καί ἐνοχός εἰμι καί κρίμα ἐμαντῶ ἐσθίω καί πίνω, μή διακρίνων τὸ Σῶμα καί τὸ Αἷμα τοῦ Χριστοῦ καί Θεοῦ μου· ἀλλὰ τοῖς οἰκτιρμοῖς σου θαρρῶν, προσέρχομαί σοι...». «Κύριε ὁ Θεός μου, οἶδα, ὅτι οὐκ εἰμι ἄξιος οὐδὲ ἱκανός, ἵνα μου ὑπὸ τήν στέγην εἰσέλθης τοῦ οἴκου τῆς ψυχῆς, διότι ὅλη ἔρημος καί καταπεσοῦσά ἐστι, καί οὐκ ἔχεις παρ' ἐμοὶ τόπον ἄξιον τοῦ κλίνει τήν κεφαλὴν...». «Δέσποτα φιλόανθρωπε, Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ὁ Θεός μου, μὴ εἰς κρίμα μοι γένοιτο τὰ ἅγια ταῦτα διὰ τὸ ἀνάξιον εἶναι με, ἀλλ' εἰς κάθαρσιν καί ἀγιασμόν ψυχῆς τε καί σώματος, καί εἰς ἀρραβῶνα τῆς μελλούσης ζωῆς καί βασιλείας».

¹² Ἰωάννου Χρυσοστόμου, Λόγος Δ' Περί Ἱερωσύνης.

τοῦ Θεοῦ, μπορούμε νά τή σηκώσουμε. Νά μπορέσει ξανά νά βρεῖ τίς χαμένες της ἐλπίδες καί τή χαμένη προοπτική της. Καί εἶναι ἀπαραίτητο πρῶτα νά τονίσουμε, ὅτι αὐτός ὁ λόγος πού θά προφέρει ὁ ἱερεὺς θά εἶναι ξεχειλίσμα ἀπό τή δική του καρδιά καί ἐμπειρία. «Διό πολλήν χρή ποιεῖσθαι τήν σπουδήν, ὥστε τόν λόγον τοῦ Χριστοῦ ἐν ἡμῖν ἐνοικεῖν πλουσίως»¹³. Διδάσκει πρῶτα μέ τό δικό του παράδειγμα, καί τό δικό του παράδειγμα μπορεῖ νά κάνει καί θαύματα, ὅπως ἀκριβῶς καί ὁ Ἀπόστολος Παῦλος. Ἀλλά παρ' ὅλα ταῦτα, καί ὁ Παῦλος δέν ἀρκέσθηκε σ' αὐτά, ἀλλά, διέπρεψε καί στό κήρυγμα τοῦ Χριστοῦ, στή διάδοσή του, στόν παιδαγωγικό ἔλεγχο τῶν πιστῶν, στή στήριξη, στήν παρηγοριά τους.

Μάλιστα ὁ ἱερός Χρυσόστομος, γιά νά αἰσθητοποιήσει τήν ἀποστολική διακονία τοῦ λόγου, χρησιμοποιεῖ κυρίως τίς εἰκόνες τοῦ ἱατροῦ καί τοῦ ἀλιέως. Μέ τήν εἰκόνα τοῦ ἱατροῦ τονίζεται ἡ βασιική ἐπιδίωξη τῶν ἱερέων νά ὀδηγήσουν μέ τήν διακονία τους τούς ἀνθρώπους στήν σωτηρία. Μέ τήν εἰκόνα δέ τοῦ ἀλιέως ὑπογραμμίζεται ἡ ἀνύψωση στήν εὐαγγελική πολιτεία. Ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ πού παρομοιάζεται μέ τό ἄγκιστρο διατρυνᾷ τίς καρδιές τῶν ἀνθρώπων καί στήν συνέχεια ἐμεῖς ἐλκύουμε τούς ἀνθρώπους ἔξω ἀπό τήν θαλάσσα τῆς ἁμαρτίας καί τοῦ θανάτου. «Ἡμεῖς δέ εἰς τὰ ὕδατα ἐμβάλλομεν καί ζωογονοῦνται οἱ ἀλιενόμενοι».

Ὅταν ὑπάρχει ἀσθένεια, καί ὡς πρὸς τὰ δόγματα, ἐκεῖ χρειάζεται ἀκόμα περισσότερο ἡ διδασκαλία τοῦ λόγου. «Ὅταν δέ περί δόγματα νοσεῖ ἡ ψυχὴ τὰ νόθα, πολλή τοῦ λόγου ἐνταῦθα ἡ χρεια, οὐ πρὸς τῶν οἰκειῶν ἀσφάλεια μόνον ἀλλὰ καί πρὸς τοὺς ἔξωθεν πολέμους»¹⁴. Ἡ μάχη μέ τή διδασκαλία τοῦ λόγου δέν στερεώνει μόνο τούς πιστοὺς πού ἔχουν πάντα ἀνάγκη ἀπὸ τή τή διδασκαλία, ἀλλὰ ἀναιρεῖ τόν κίνδυνο οἱ πιστοὶ νά χάσουν τήν ἀληθινὴ ὁδὸ τῆς σωτηρίας. Γνωρίζουμε ὅτι, κατὰ τοὺς Ἁγίους Πατέρες, τό δόγμα εἶναι τό ἀσφαλές ὄριο ἀνάμεσα στήν υἡγεία καί στήν ἀσθένεια, τή ζωὴ καί τό θάνατο. Τό δόγμα, ὡς φάρμακο, εἶναι ἀπαραίτητο νά τό χαρακτηρίζει ἡ ἀκρίβεια, χωρὶς ἀλλοίωση, γιατί διαφορετικά καθίσταται μὴ ἀποτελεσματικό καί ὀδηγεῖ στήν ἄγνοια τοῦ Θεοῦ. Καί γι' αὐτό προτρέπει τοὺς ἱερεῖς ὁ Χρυσόστομος, ὡς ἄλλος Πέτρος: «ἔτοιμοι γί-

¹³ Ἰωάννου Χρυσοστόμου, Λόγος Δ' Περί Ἱερωσύνης.

¹⁴ Ἰωάννου Χρυσοστόμου, Λόγος Δ' Περί Ἱερωσύνης.

νεσθε πρὸς ἀπολογία πάντι τῷ αἰτοῦντι ὑμᾶς λόγον περὶ τῆς ἐν ὑμῖν ἐλπίδος»¹⁵. Δέν εἶναι τυχαῖο τό γεγονός, ὅτι σήμερα ζοῦμε, ὑπολανθανόντως, σ' ἓνα κλίμα, τό ὁποῖο καλλιεργεῖ ὄχι ὑπαρξιακά καί σωτηριολογικά, ἀλλά εὐσεβιστικά¹⁶ καί ἠθικά¹⁷ τήν ἔννοια τῆς λατρείας καί τοῦ δόγματος.

Αὕτη ὅμως ἡ διδασκαλία τοῦ λόγου εἶναι μιά ὁλόκληρη τέχνη. Εἶναι μιά τέχνη, τήν ὁποία πρέπει νά κατέχει ὁ ἱερεὺς καί ὡς πρὸς τήν καλλιέργεια τῶν πιστῶν. Μιά τέχνη, πού πρέπει πάντα νά ἔχει ὡς σκοπό τήν πνευματική ὠφέλεια καί κατάρτισμό τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας. «Τό δέ τῆς ποιμαντικῆς κέρδος εἰς ἅπαντα διαβαίνει τόν λαόν»¹⁸. Αὐτός πού φροντίζει γιά τήν προσωπική καί ἠθική του κατάρτιση ὠφελεῖ μόνο τόν ἑαυτό του. Ἡ κατάρτιση, ὅμως, τοῦ ποιμένα, ὡς ἀπόκτημα, προσφέρεται σέ ὅλο τόν λαό.

Μέσα ὅμως στήν ποιμαντική εὐθύνη τοῦ ἱερέως θά περιλάβουμε καί τήν προσευχή του γιά τό ποίμνιό του. Μιά προσευχή ζωντανή, πού θά ἐνισχύει τόν ἴδιο στό δύσκολο ποιμαντικό του ἔργο, ἀλλά θά συνοδεύει καί τό ποίμνιο πού τοῦ ἀνέθεσε ὁ Θεός, καθιστώντας τον ποιμένα λογικῶν προβάτων. Καί προσεύχεται, ὄχι μόνο στήν δημόσια προσευχή καί λατρεία, ἀλλά καί στήν ιδιαίτερή του προσευχή γιά εἰρήνη, ἀφθονία ἀγαθῶν καί ἀπαλλαγή κάθε ἀνθρώπου ἀπό τά κακά πού τόν ἐνοχλοῦν. Γιατί προσεύχεται γιά ὅλη τήν οἰκουμένη καί ὅλο τόν κόσμο καί ιδιαίτερα γιά τίς ἀνάγκες τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ¹⁹. Ἡ σχέση αὕτη, δηλαδή τοῦ πνευματικοῦ πατέρα καί τοῦ μέλους τῆς Ἐκκλησίας, δέν εἶναι δίπλευρη, ἀλλά τριγωνική, ἐπειδή πέρα ἀπό τόν ποιμένα καί τόν ποιμαινόμενο, ὑπάρχει καί ἓνα τρίτο μέλος, ὁ Θεός. Καί αὐτός ὁ ποιμένας ὡς συννηρητής τοῦ ζώντος Θεοῦ, γίνεται ὁδηγός καί σύντροφος στό ταξίδι κάθε

¹⁵ Α' Πέτρ. 3, 15.

¹⁶ Ψυχολογική ἐμπειρία τοῦ ἀτόμου.

¹⁷ Ὁρισμένη συμπεριφορά τοῦ ἀτόμου.

¹⁸ Ἰωάννου Χρυσοστόμου, *Λόγος Β' Περὶ Ἱερωσύνης*.

¹⁹ «Τόν γάρ ὑπέρ ὅλης τῆς πόλεως, καί τί λέγω πόλεως; Πάσης μέν οὖν τῆς οἰκουμένης πρεσβεύοντα καί δεόμενον ταῖς ἀπάντων ἁμαρτίαις ἵλεων γενέσθαι τόν Θεόν, οὐ τῶν ζώντων μόνον, ἀλλά καί τῶν ἀπελθόντων, ὁποῖον τινά εἶναι χρή», Ἰωάννου Χρυσοστόμου, *Λόγος ΣΤ' Περὶ Ἱερωσύνης*.

ψυχῆς. Ἀφοῦ ὁ μόνος ἀληθῆς πνευματικός ὁδηγός, μέ ὅλη τή σημασία τῆς λέξης εἶναι τό Ἅγιο Πνεῦμα²⁰.

Στο ἔργο μας, Πατέρες, χρειάζεται μεγάλη τέχνη στό πῶς νά πλησιάσει ὁ ποιμένας τόν πιστό, πῶς νά τόν παραμυθήσει, νά τόν διδάξει ἀκόμα καί πῶς νά τόν ἐπιτιμήσει καί νά τόν θεραπεύσει. Τί μέσα μπορεῖ καί πρέπει νά χρησιμοποιεῖ στήν ποιμαντική του διακονία. Τό πρῶτο, τό ὁποῖο καί προαναφέραμε, εἶναι ἡ προσευχή πρὸς τόν κάθε ἕνα πού ἀπευθύνεται πρὸς αὐτόν. Πρώτιστα ἡ μνημόνευση τῶν ὀνομάτων στήν Ἁγία Πρόθεση καί στό ὑψιστο Μυστήριο, τῇ Θεῇ Λειτουργίᾳ. Ἡ μνημόνευση ἰδιαίτερα τῶν ὀνομάτων τῶν πνευματικῶν τέκνων ἑνός ἐκάστου ξεχωριστά στήν Ἁγία Πρόθεση, πρὶν τῇ Θεῇ Λειτουργίᾳ, δείχνει τήν ἐναπόθεση ἐν τέλει τῆς ζωῆς καί τῆς ψυχῆς αὐτῶν στόν ἴδιο τόν Θεό. Καί ἀφοῦ ἐναποθέσει στά χέρια τοῦ Θεοῦ τήν προσπάθειά του, τότε θά μπορέσει νά γνωρίσει καρπούς ἀγαθούς.

Προϋπόθεση τῆς παιδαγωγικῆς ποιμαντικῆς μας εἶναι ἡ διάκριση. Αὐτή ἡ βασίλισσα τῶν ἀρετῶν ἢ, ὅπως οἱ Πατέρες ἀναφέρουν, τό στέμμα τῶν ἀρετῶν, ἀφοῦ ἡ βασίλισσα αὐτῶν εἶναι ἡ ἀγάπη. Καί ὁ κάθε πιστός πρέπει νά πλησιάζεται μέ ἀγάπη καί διάκριση. Κατ' ἀρχήν πλησιάζουμε τόν ἄνθρωπο μέ ἀγάπη, ἡ ὁποία κατά πολύ μπορεῖ νά συμβάλει στή διόρθωση τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλά πάντοτε μέσα στήν ἐλευθερία του. Δέν μποροῦμε οὔτε μέ τόν ἐκφοβισμό οὔτε καί μέ τήν βία νά θεραπεύσουμε τόν ἄνθρωπο. Ὁ ἄνθρωπος, στολισμένος μέ τά δῶρα τοῦ Θεοῦ, ἔχει τήν ἐλευθερία τῆς βουλήσεώς του. Ἐλευθερία πού σεβάσθηκε ὁ Θεός ἀκόμα καί ὅταν τόν ἔβλεπε νά προχωρεῖ πρὸς τήν πτώση καί τήν αὐτοκαταστροφή μέσα στόν Παράδεισο τῆς τρυφῆς. Ὁ Θεός στεφανώνει αὐτούς πού ἀπέχουν ἀπό τήν ἁμαρτία, ὄχι ἐξ ἀνάγκης, ἀλλά ἐκ διαθέσεως. «Οὐ τοὺς ἀνάγκη τῆς κακίας ἀπεχομένους, ἀλλά τοὺς προαιρέσει ταύτης ἀπεχομένους στεφανοῦντος τοῦ Θεοῦ»²¹.

Αὐτή τήν ἐλευθερία θά πρέπει νά σεβόμαστε καί οἱ ποιμένες καί νά προσπαθοῦμε νά πείσουμε γιά τήν ὠφέλεια τόν ἄνθρωπο

²⁰ Ἐπισκόπου Διοκλείας Κάλλιστου Ware, *Ἡ ἐντός ἡμῶν Βασιλεία*, Ἀκρίτας, Αθῆναι, 1994, σελ. 139.

²¹ Ἰωάννου Χρυσοστόμου, *Λόγος Β' Περὶ Τερωσύνης*.

πο. Πόση ζημιά μπορεί νά κάνει ένας εύλαβής στό φρόνημα ποιμένας, όταν, στήν προσπάθειά του νά θεραπεύσει τόν ἄνθρωπο χωρίς διάκριση, τόν σπρώχνει στήν αντίδραση μέ ἀποτέλεσμα νά φεύγει ἀκόμα πιό μακριά;

Ἡ ὅλη πορεία μας δέν ἀποβλέπει ἀπλά σέ μιά κοινωνική επίλυση τῶν προβλημάτων τῶν ἀνθρώπων, ἀλλά βλέπει τόν ἄνθρωπο ὡς πρόσωπο. Μιά μονόπλευρη κοινωνική ἀντιμετώπιση τῆς ποιμαντικῆς μας θά ἔδειχνε σαφῆ ἄγνοια τῆς βαθεΐας, ἔνθεης ἐμπειρίας τῆς Ἐκκλησίας γιά τόν ἄνθρωπο καί τήν πορεία του, γιά τόν ποιμαινόμενο καί τόν ἴδιο τόν ποιμένα, πού γίνεται ὁ μάρτυρας τοῦ θαύματος τῆς ζωντανῆς παρουσίας τοῦ Θεοῦ στή ζωή του, ἀλλά καί στή ζωή τῶν πιστῶν του. Βλέπει τόν Θεό νά ἐνεργεῖ ἀνάλογα μέ τήν προαίρεση τῆς κάθε ψυχῆς, συμμετέχει στόν πόνο, στήν ἀγωνία, στήν ἀναστάτωση, στήν ἀμφιβολία, στήν ἀσθένεια.

Σεβασμιώτατε, Πατέρες μου,

Ὁ κάθε ἓνας ἀπό ἐμᾶς εἶναι στρατιώτης τοῦ Βασιλέα Χριστοῦ, εἶναι γεωργός γιά τήν σπορά τοῦ θείου λόγου, εἶναι ποιμένας γιά τούς ἀμέτρητους κόπους καί συνεχεῖς κινδύνους τοῦ ποιμνίου του. Ὁ πρῶτος, πού ἀληθινά οἰκονομεῖ ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ νά ὠφελεῖται εἶναι ὁ ποιμένας. Ὁ πρῶτος, πού συμμετέχει καί στή χαρά μαζί μέ τούς Ἀγγέλους, εἶναι ὁ ποιμένας. Καί ὁ πιστός λαός τοῦ Θεοῦ μέσα ἀπό αὐτήν τήν ἔνθεη ποιμαντική προσέγγιση καί διακονία στερεώνεται καί ζεῖ μέσα στήν Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ τήν ἀληθινή σταυρική ἀγάπη τοῦ Θεοῦ. Τήν ἀγάπη πού σταυρώνεται, ἀλλά δέν σταυρώνει, πού θυσιάζεται καί δέν θυσιάζει μέ τόν ἄτεγκτο νομικισμό, τήν ἀγάπη πού κατεβαίνει στά βάθη τοῦ Ἄδη, γιά νά ἀναστήσει τόν κάθε ἄνθρωπο καί νά τόν ἐνώσει ἐν τέλει μέ τήν ὄντως ζωή πού εἶναι ὁ Χριστός. Ἡ Ἐκκλησία δέν μᾶς προτρέπει νά χαϊδεύουμε τά αὐτιά τῶν ἀνθρώπων. Ἀλλά νά χειριζόμαστε τίς ψυχές ὡς εὐθραυστα ἀγγεῖα²².

Σέ μιά ἐποχή κατά τήν ὁποία οἱ ἄνθρωποι ἀγωνίζονται νά ἐπιβιώσουν ἀτομικά, ἐμεῖς καλούμεθα νά σταθοῦμε κοντά τους, νά τούς ἐμπνεύσουμε, νά τούς καταθέσουμε ὅτι ἡ Ἐκκλη-

²² «Διό γρηγορεῖτε, μνημονεύοντες, ὅτι τριετίαν νύχτα καί ἡμέραν οὐκ ἐπανσάμην μετὰ δακρύων νουθετῶν ἓνα ἕκαστον ἡμῶν» (Ἀπόστολος Παῦλος).

σία εἶναι κληρονόμος μιᾶς ἄλλης προτάσεως καθολικῆς ζωῆς, ἀφοῦ «ἀνέστη Χριστός καί ζωή πολιτεύεται», νά τούς ὀδηγήσουμε εἰς νομάς σωτηρίους, σέ ἕνα βίο ἀγαπητικό, εἰρηνικό, ἀξιοπρεπή, ἐλεύθερο, γιά νά γίνουν «πραότεροι πρὸς διόρθωσιν, πρὸς τούς πόνους μακροθυμότεροι, θερμότεροι πρὸς ἀγάπην· πρὸς γνῶσιν ἀγχινούστεροι²³, προθυμότεροι εἰς ὑπακοήν, ὁξύτε-ροι πρὸς τὴν τῶν χαρισμάτων ἐνέργειαν»²⁴.

«Εἶδομεν τό φῶς τό ἀληθινόν, ἐλάβομεν Πνεῦμα ἐπουράνιον, εὖ-ρομεν πίστιν ἀληθῆ, ἀδιαίρετον Τριάδα προσκυνοῦμεν...».

Αὐτός ὁ ἐπινίκιος ὕμνος, πού μᾶς καλεῖ νά ἐργασθοῦμε γιά τὴν εἰσοδο καί τὴν παρουσία τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ στόν κόσμο, εἶναι META τὴν Θεία Λειτουργία ἢ δύναμη καί ἢ ἀπαντοχή μας, ἢ ἐλπίδα καί τό στήριγμά μας, ὁ πρωτοχριστιανικός ἐνθουσιασμός καί ἡ προσδοκία τῆς Ἡμέρας τοῦ Κυρίου.

Σᾶς εὐχαριστῶ ἀπὸ τὴν καρδιά μου πού μοῦ δώσατε τὴν εὐκαιρία καί τὴν ἐμπειρία νά μοιρασθῶ μαζί σας αὐτούς τούς προβληματισμούς, γιά τὴν ἀγάπη καί τὴν ὑπομονή σας νά ἀφουγκρασθεῖτε αὐτές τίς ταπεινές σκέψεις».

²³ Προθυμία καί ἐτοιμότητα πνεύματος.

²⁴ Ἀγίου Νικοδήμου, *Περὶ τῆς συνεχοῦς θείας Μεταλήψεως*, σελ. 83.